

TELEGRAFUL ROMANU.

Telegrafulu este de două ori pe săptămână: Duminică și Joi. — Prenumerarea se face în Săbii la expeditorul foiei pe afară la c. r. poște cu bani ga'ta prin scrisori francate, adresate către expeditor. Prețulu p'numerației pentru Săbii este pe anu 7 fl. v. a. ear pe o jumătate de anu 3 fl. 50. Pen-

Nr 18 ANULU 'XXI.

Săbii, in 4/16 Martiu 1873.

tru celelalte părți ale Transilvaniei pentru provincie din Monarchia pe unu anu 8 fl. i'era pe o jumătate de anu 4 fl. v. a. Pentru princ. și țieri streine pe anu 12 1/2 anu 6 fl. Inseratele se platescu pentru întâia ora cu 7 cr. sirulu, pentru a două ora cu 5 1/2 cr. și pentru a treia repetire cu 3 1/2 cr. v. a.

Conferința românilor din fundul regescu.

Săbii, 3 Martiu 1873.

Conformu apelului comitetului naționalu d'to 16/28 Fauro a. c. publicatu in nr. 14 alu foiei noastre a fostu alalta-eri și eri o conferința de barbați inteligenți români din toate părțile fundului regescu.

Eră unu aspectu însufletitoriu pentru totu românulu vedindu pre românii, carii, după trecutul loru celu mai recentu politicu, erau de diferite colori politice, întrunți spre unu unicu scopu, și cugetu curatu de a lucră in interesulu țienutulu acestei părți de țieru, numitu fundu regescu, in specie, și in interesulu patriei comune, in genere. Dea cerulu că acest'a sa fia unu anguru bunu pentru toate cestiunile ce privescu țier'a și locuitorii ei, dea cerulu că sa dovedim faprice ca amu ajunsu la acelu seriosu raționamentu cu totii și sa o vedemu acest'a in srurtu tempu și din partea altoru confrati de naționalitate neromâna, încâtu sa putemu sa ne întielegem despre adevăratele lipse și sa le putemu și esoperă in interesulu patriei, carele este identicu cu interesele speciale ale locuitorilor ei.

Presidiulu conferințelor de două zile a fostu condusu de Il. Sea dlu Paulu Dunc'a de Săio; i'era referatulu l'a avutu in ambe șiedintiele de dlu Dr. Ioanu Borei'a.

Discuțiunea a fostu moderata și cu tactu de către toti participantii și de aceea sperăm, ca și rezultatele întregi conferinție voru fi acceptate cu cea mai viia multamire din partea tuturor locuitoriloru binestimitori și buni patrioți din fundulu regescu.

Ne voindu a preocupă cătu de puțin opinii publiculu prin impresiunea ce a facutu asupra-ne totu decursulu conferinției ne abținem de a intră in meritu afaceriloru, reproducendu la tempulu seu rezultatulu conferințelor, ce reprezentatiunea ce s'a primitu a se aterne la lorurile competente.

Atât'a credem inșe ca mai este in interesulu cauzei că sa comunicăm publiculu inca de astadi:

Adunarea a ținutu două șiedintie, un'a joi in 1 Martiu, și alt'a Vineri in 2 Martiu și s'a intrunutu principialmente in trei puncte cardinali și adeca:

1. arondarea municipieloru fundului regescu, in 4, eventualmente in 5 municipie după recerintiele unei administratiuni mai ușore; și mai estine și deosebirea cetățitoru libere de municipiele cercnali după cum este in comitate, și

2. in estenderea legi municipali și asupr'a fundului regescu cu exceptiunea votulu virile;

3. in stergerea universității că unu ce superflu și instituirea unei reprezentatie provisorie pentru administratiunea averei comune a fundului regescu.

In privinți'a punctulu din urma a fostu și o propunere, carea se restringea numai prelânga pronunțierea delaturărei universității că o corporatiune superfluă, i'era încâtu pentru administratiunea averei comune sa remăna cestiunea deschisa, și după cum voru află comproprietarii de bine spre a se administră in venitoriu. Propunerea acest'a din urma fiindu puțin spriginita cadu. —

In d'ia ultima la deschiderea șiedintiei președintele cetesce o telegrama sosita dela Brăsovu dela comitetele germane-ungare de acolo, prin care saluta cu caldura adunarea și doresce succesulu celu mai bun; mai departe o epistola dela dlu Ioanu Macelariu din Mercurea de acelu-si cuprinsu.

Adunarea si-a terminatu in 2 Martiu lucrările selo și in acea di și in cea următoare se departara participantii către caseleloru. —

Fiindu lucru întetitoriu atragemu atențiunea ro-

mâniloru din fund. reg. ca cele ce se voru impartasi de comitetulu naționalu că rezultatu alu conferinției sa le subscrie cătu mai in graba că sa se p'oa aterne de tempuriu dietei din Pest'a, până ce adeca nu vine cestiunea fundului regescu la desbatere și decidere.

Diet'a Ungariei. *)

Șiedinti'a dela 4. Martiu 1873

Șiedinti'a se deschide la 10 ore înainte de mediu.

Parteniu Cosma: Onorab. Camer'a! In șiedinti'a de eri d. președintele sa portatu facia de mine intr'unu modu, pre care ori si acum altminteale l'asin putea numi, numai „moderatu și cu tactu“ nu. Dreptu aceea, spre a clarifică sitotatiunea me vediu constrinsu a adresă ministrulu cultelor și instructiunii publice o interpellatiune, cu privire la obiectulu, la care d. președinte nu mi-a concessu a vorbi. Eu asiă știu, ca de cându acesta camera a facutu pendinte primirea summei de 4000 fl. ce s'a votatu că ajutorulu pentru gimnasiulu român din Brăsovu, dela o condițiune ce s'a redicatu la valore de concludu, gimnasiulu n'a mai primitu acesti bani, ba suntu informatu, ca metropolitulu de Săbii a și deschieratu, ca condițiunea pusa nu o p'ote acceptă și implini, și astfelu nici banii votati nu-i p'ote redică. Deci deca lucrulu sta astfelu și deca comisiunea financiaria și camer'a șcie acest'a, atunci intr'adeveru nu pricepu, pentru ce mai figurădia acei 4000 fl. in bugetulu, și pentru ce tocmai acum s'a aflatu de lipsa și cu scopu a se scote din bugetulu stra-ordenariu și a se asiedia in celu ordenariu, ceea ce inșemna, ca rubric'a acest'a va avea se figurădia inca multu tempu in bugetu. Este lucru evidentu și palpabilu, ca deca camer'a va urmă și in viitoru scopulu de până acum, ca adeca banii sa nu se p'oa redică, atunci de buna seama sum'a acest'a va figură in bugetu până atunci, până cându noi vomu aduce legi și până cându biseric'a nu va renuncia la autonomi'a sa. Acest'a inșe nu se p'otă presupune, ca pentru bani, fia ori cătu de multi, biseric'a se renuncie la automi'a sea, seu gimnasiulu sa se desbrace de caracterulu seu confesionalu. Figurarea celor 4000 fl. in bugetu nu p'ote avé altu întielesu, de cătu seu că vomu se amagimu lumea cu ei seu ca vomu se satirisăm. Daru nu credu sa fia chiamarea legi seu se facem din lege satira. Dreptu aceea mi-iau libertatea a adresa dlui ministru de culte și instructiune publica urmatori'a interpellatiune:

1. Ce s'a intemplat cu cele 4000 fl. votati in bugetulu anului trecut că ajutorin pentru gimnasiulu român din Brăsovu?

2. Decliaratu-s'a reprezentanti'a gimnasiulu din cestiune, seu metropolitulu gr. or. din Săbii in privinți'a acceptării seu neacceptării condițiiloru puse pentru redicarea acestoru bani? Deca dă, apoi

3. Comunecatu-a d. ministru acest'a declarațiune și comisiunii financiare in decursulu pertractării bugetulu?

Eu nu facu acest'a interpellatiune, pentru ca d'ora asiă voi se suspitionediu pre d. ministru, ca a întrebuintiatu acesti bani spre alte scopuri, nu, pentru ca știu, că deca banii nu s'au redicatu, ei de buna seam'a se afla in visteri'a statulu; ci eu ceru aceste desluciri, pentru ca camer'a se șcie, că redicatu-s'au banii ori bă; ori n'amu avutu ocașiune se-mi dau parerea in acest'a privinți'a înainte camerei și apoi d. ministru inca n'a declhieratu cum sta lucrulu.

Interpellatiunea se presinta ministrulu concerninte.

Camer'a trece apoi la ordinea zilei și după un'a scurta desbatere inchieia discușiunea a supr'a bugetulu ministrulu cultelor și instructiunii publice.

*) După „Federatiunea“.

După aceea se incepe desbaterea generale mai restrinsu a supr'a bugetulu ministrulu de justiti'a.

Ministrulu de justiti'a Pauler ia cuvintulu și după ce recunosc necesitatea imperativa de a completă reformarea și organizarea justitiiei, inșe apoi institutiunile cari in prim'a linia suntu de a se introduce seu organiză, pre cam și reulu ce este d'a se delatară pre calea reformelor. Intre acestea este institutiunea notariloru publici; proiectulu de lege in acest'a privinți'a este de jă ga'ta; acestei'a va urmă ordenele advocatoru, apoi simplificarea agendelor judecătorești. Mai departe v'ă nisui, că reformarea procedurii penale și a celei civile sa se efectuesc'a cătu mai curendu și sa se inaugpreze provisoriu până atunci, cându marea opera a codificatiunii pre acestu terenu va fi ga'ta. Afara de acestea, oratorele crede a accelără și reformarea institutiunii esecutoriloru judecătorești, deca acest'a se va dovedi de rea și defectuosa. In fine oratorele declhiara, ca acceptă propunerea comisiunii financiare, relativa la convocarea unei anchete de barbați de specialitate, cu carea sa se consulte in privinți'a noveloru reforme.

Ludovicu Kármán, avendu in vedere multele agende ce suntu de a se resolve fără amanare, pentru ca justiti'a se nu suferă, crede ca cea mai buna și corespundietorie modalitate in asemeni impregiurări aru fi, deca s'aru creă in gremiulu ministeriulu un'a secțiune codificatori'a de o parte, i'era de alta parte o asemenea corporatiune din sinulu camerei deputatiloru.

Paulu Hoffman n dice, că nimenea se nu se minune, ca comisiunea fin. s'a vedutu necesitatea a constată defectele și starea deplorabile a justitiiei. Caus'a e, ca sistemulu, in genere și specie, in mare și micu, nu platesce unu banu reu. Procedur'a trebuie se fia nemidilocita, verbale și publica; aceste suntu nisce condițiuni asiă de vitale și necesare in cătu fără amanare și traganare trebuiescu introduse. Oratorele nu cere dela guvern unu programu mare, politicu, ci cere unu planu chiaru și decisivu. Șiefulu justitiiei trebuie se șcie, ce și cum vrea se lucre, pentru că se nu cademu de nou in anomalie că si cu ocașiunea organizării tribunaleloru.

Col. Tisz'a inca semte, că tribunalele, pre lângă tota organizatiunea lor și pre lângă tota imultirea personalulu judecătoreșcu nu corespundu. Deci oratorele presinta urmatoriulu proiectu de rezoluțiune: Camer'a însărcinēdia pre ministrulu de justitiie, ca se studie cestiunea, deca este cu potința a se scote și cum s'aru p'otă scote din sfer'a agendelor judiloru ordinari toate acele cauze civile mai secundarie, cari nu pretindu o procedura processuala ordinaria asemene și cauzele politiane mai secundarie și alte afaceri; apoi se iă mesura, ca aceste cauze sa se delibere intr'altu modu, — și despre acest'a se presinte cătu mai curendu unu proiectu.

Acestu proiectu de rezoluțiune se va tipări și distribui.

Șiedinti'a dela 5 Martiu 1873.

După deschiderea și verificarea procesulu verbalu din șied. preced. președintele aduce la cunoșcinti'a camerei, ca d. Elia Macelariu, alesu deputatu in opidulu Hătiegu, i-a răspunsu la provocarea sea. — Se cetesce apoi răspunsulu, alu cărui testu e urmatoriulu:

„Prea onorabile dle președinte!

La scrisoarea d'ele dela 16 Fauro nr. 339, pre carea eu amu primitu-o numai in 21 Fauro, și prin carea d'ea me provocă, că in terminu de 15 zile sa-mi presentu mandatulu și sa-mi ocupu loculu in camer'a deputatiloru, seu sa dau o declarațiune in acest'a privinți'a, — amu onore a răspunde cu totu respectulu următoarele:

Ce e dreptu, este adevăratu, ca majoritatea

alegătorilor din opidul Hatiegu m'au onoratu cu încrederea și m'a facutu partasiu de distincțiunea de a me alege deputatu alu opidului mentiuat, fără că eu sa fi umblatu după acesta onore și fără că sa fi avutu cunoscintia prealabilă și sa-mi fi datu consentiementulu in această privință.

Dară nu mai pucinu adevăratu este și împregiurarea că eu, in deplină înțelegere cu alegătorii mei și in consonanță cu parerile lor și ale mele, amu facutu pendentu primirea mandatului de deputat dela ore-cari condițiuni. Și fiindu că aceste condițiuni până astăzi nu s'au implinitu, me vedu necesitată a dechiară următoarele:

Stim'a ce o detorediu alegătorilor mei, amorea ce o nutrescu in peptulu meu pentru patria și națiune, nu-mi concedu a me folosi de-o-cam-data de mandatulu de deputat.

Aducendu-Ti această la cunoscintă, Te rogu totu odata, dle. presedinte, sa primesci expresiunea deosebitei stime ce Ti-o pastrediu. Alu. Dialo etc.

Sabiu in 2 Martiu 1873.

Elia Macelariu
consil. guvern. in pens.

Presedintele intrăba camer'a deca voiesce sa decida acum a asupra acestei chestiuni sau mai târziu? (Strigate: „Astăzi!“ „Măne!“)

Gabrielu Várady: Ce este aici de a decide? D. Macelariu 'si depune mandatulu, camer'a ia actu despre această că de regula și insarcinédia pre presedintele cu publicarea noului alegeri.

Col. Tisza inca este de această parere, inse aru voi că asupra acestui obiectu sa se decida alta-data, de ore-ce acum nu este la ordinea zilei.

Albertu Perczel dice, ca in caus'a acestei numai acea procedura pôte sa fie corectă, care se usédia la depunerea fia-cărui mandat. Camer'a n'are decât sa ordone alegere nouă.

Alexandru Csánády observă, ca d. Macelariu prin nici una cuvântu nu dice ca 'si depune mandatulu, cere deci că responsulu sa se tipărească și puna la ordinea zilei.

Col. Ghiczay dice, ca cele-lalte casuri despre depunerea mandatului, la cari s'a provocatu d. Perczel, nu sunt de a se asemăna cu casulu acestei, de ore-ce din răspunsu nu se pôte vedé chiaru, ca d. Macelariu 'si depune mandatulu. Spre a nu creă casu de precedință, ceea ce între aceste împregiurări, aru fi periculosu, oratorele este de parerea, că asupra acestui obiectu sa se decida mai târziu.

Presedintele intrăba apoi camer'a, ca voiesce sa iee indată mesură in această privință? — 59 deputati răspund cu da, și 55 cu ba. Astu-feliu camer'a insarcinédia pre presedinte a publică a legere nouă in opidulu Hatiegu.

Camer'a trece apoi la ordinea zilei și după ce acceptă proiectulu de concludu alu comisiunei fin. precum și pre alu lui Col. Tisza, despre cari amu

amintitu mai sus, începe desbaterea specială asupra bugetului ministrului de justiția.

Titlurile 1—4 ale bugetului ordinaru se acceptă fără discuțiune.

La titlulu 5 „Tabl'a reg. din Tergulu-Moresinului“ cu 123,220 fl. dlu deputatu nationalu Parteniu Cosm'a atrage atențiunea guvernului și a camerei asupra abuzurilor comise de acestu foru apelatoriu, care in contr'a art. de lege 14 din 1870 in cauzele apelate dela judecatoriile singulare, in decursu de doi ani întregi, a judecatu totu in colegiu de cinci in locu de trei membri, prin ce a causatu daune imense atât erariului, cât și părților litigante, căci judecările acestui colegiu tôte se nulifica și prin această nu numai ca forului de casatiune i rapesece foarte multu tempu de lucru, nu numai, ca in doi ani de zile întrebuintându in locu de doi, patru asesori, insasi tabl'a reg. a lucratu numai pre jumetate decât aru fi pututu lucra, ci acum'a e silita de nou sa mai judece odata totu aceleași cauze, iera părțile litigante, afara de daunele escând, suntu inapoiat intru deciderea cauzei lor doi ani de zile. Deci, oratorele cere investigațiune severă contr'a presedintelui acelu foru și pensiunarea lui. (In unulu din nrii prossimi vomu publică discursulu întregu. Red. „Fed.“)

Titlurile 6 și 7 inca se acceptă fără discuțiune.

La titlulu 8 Tribunalele și judecatoriile cercuali reg. cu 6,626 039 fl. deputatulu nationalu Parteniu Cosm'a ia de nou cuvântulu și dice, ca nu voiesce sa detrage nici unu cruceriu din som'a ce se recere pentru sporirea numerului judecatorilor și a personalului de manipulațiune, inse roga pre ministru, ca intru dejudecarea lipsei de judecatori sa nu ia de cinosura numai numerulu restanțieru de acum, căci acele sunt in cea mai mare parte astfelu de lucruri, cari prin introducerea notariatelor publice, a judilor de pace și a unei legi forestiere (silvanale) negresitu se voru scôte din competența judecatoriilor singulare, și prin această imputându-li-se lucrulu celu putienu cu jumetate din celu de astăzi se pôte foarte usoru întempla, că sporirea mai cu seama a judecatorilor sing. se devina entia sine necesitate; poporul v'are du sustinerea unu personalu scumpu de judecatori superflu, denumiti pre viață. In fine fiindu vorb'a de denumiri nouă, roga pre ministru, că se respectie legea de nationalitate mai bine de câtu antecesorulu său și se considere deplină calificatiunea cea mai ponderosa pentru unu judecatoriu, ca adeca atâtă judii singolari, cât și cei de tribunalu se picepa pre deplinu limb'a poporului din timentulu respectivu. (Discursulu lu vomu publică întregu in unulu din nrii viitori. Red. „Fed.“)

La punctulu despre „remonerarea esecutorilor judecătorești, cari funcțiunea in afacerile seraciloru“, care punctu inca se tiene de acestu titlu, a vorbitu și d. deputatu nationalu Dem. Bonciu. După scurta desbattere bugetulu ministrului de justiția se

delibera întregu și camer'a trece apoi la discuțiunea generale mei restrinsa a supra bugetulu ministrului pentru așterea țerei. La acestu obiectu vorbescu in această șied. Gabr. Várady, Ladisl. Tisza și Gr. Patrubby.

Epistola deschisa.

C l u s i u , 14 Februaru 1873.
(Urmare și fine.)

Ceea ce voiescu a spune, e numai exprimarea acelei dorințe, că in recomandă consultatiune sa binevoiti a decide și aceea cumca in foile pr. st. d-vostre de acum înainte ve ve-ti ocupa cu chestiunea imensu momentosa a educatiunei inca și mai multu decât până acum, și ne ve-ti trage atențiunea mai adese-ori între altele și la aceea cumca: nu e bine sa se inbuldiască tinerimea mai numai la carierele de preoti, invetatori, ampoiati și advocati, ci chiaru interesulu lor însuși, cât și a națiunei întregi pretinde că o buna parte a junimei studiosa sa se pregătască pre alte cariere de științe reali, arte, industria, economia ratională, comerțu etc. etc. cari sunt totu stare carieri asemenea onorifice in comunu folositoare și relativamente mai independente.

A-si dori mai cu seama (pre lângă tôte ca cei înalti și bine meritati demnitari și alte prea stimat organe intru a căroru suprema inspectiune și conducere sunt incredințiate gimnasiile, seminariile, și cele-lalte școle române confessionali, și respective invetiamentulu — fără indoiela toti prea bine cunosc recerintiele unei educatiune perfectu corespunditoare) dicu — pre lângă tôte aceste eu — din scopu ca încordat'a priveghiare a acelu organe și a întregi națiune cu atâtă mai sigur sa nu p'olă langedi — a-si dori că foile noastre sa nu încete a repetă foarte adese-ori, că: pentru Dumnezeu! nu cum-va la educatiunea tinerimei sa se p'orte grige singuru numai de cultur'a mentale, ci totu odata și de cea corporale, dară mai pre susu de tôte sa se întinda educatiunea și la nobilitarea inimei; că asiă apoi tenerii, pre lângă științele necesare, practice și acomodate recerintieru deosebitelor cariere, la care se pregatescu, și pre lângă obicnuirea la o laboriositate diligenta, se mai capete și o dezvoltare sanatoasă fizică, și sa fie implantate in fragedele lor animi unu simțu adencu religiosu, moralitate, amorea ferbinte către națiune și patria, simțulu de onore și după potința tôte virtutile, ce servescu spre împodobirea omenirii.

Sementia cea buna — cu o corespondență modalitate sementata — nu va cadea pre stăncă, ci in cele mai multe casuri — in pământu manosu, adocundu fructele cele mai bune și cele mai folositoare. O generațiune juna in asta direcțiune crescută va cunosc mai bine obligamentele sele, că omu, creștinu, cetățienu, că membru alu națiunei și că patriote, și va avé și voia mai zelosa de a implini conscentiosu aceste detorințe.

FOISIORA.

Contr'a critica.

la

Critic'a dlui I. M. Moldovanu.

(Vechi'a Metropolia de N. Pope'a)

(Fine.)

Mai incolo, d. M. se provoca la istoricul Iohann Hintz, pentru că sa ne convinga, ca, biseric'a romăna din Transilvania, fusese — cum dice Hintz — adusa pre la 1700 intru asid strimțore, de nu potea face alt'a, decât sa aléga între două: ore imbracisă-va religiunea catolică, sau cea calvină! Apoi adauge: „Asiă vede lucrurile, asiă judeca unu istoricu strainu fără preocupatiune iera autoriulu v. „metropoli“ nu vede alt'a, decât blidulu cu linte.“

Esemplaria consecință și această din partea d-lui M. Mai in susu d-sa 'si versă umorulu asupra provocării autorelui „v. metropoli“ la Dr. Haise; iera mai in diosu dice, ca istoricul N. Bethlen, la care inca se face provocare totu acolo aru fi interesatu, fiindu ca a fostu calvinu. Și apoi d-lui totu aici se provoca la Hintz, unu sasu contemporanu alu nostru, pentru că sa justifice uniunea facuta cu 173 de ani înainte de această. Ce diferință mare între sasulu de adi Iohann Hintz, și renumitul istoricu alu Transilvaniei Nicolau Bethlen din tempulu uniunei! Numai dicu nimic'a, lectorulu și va săi face judecat'a din acestea de sine-si.

D. M. continua mai departe: „La pag. 107.

„Atanasie de totu pucini aseclii a avutu la lucrulu începutu de densulu, adeca la apostasia“, — 110 „Atanasie nu avea partizani multi“, — p. 170, „numai o parte și inca foarte neînsemnată s'a unitu.“

„Invetiatur'a această e de totu nouă și până aci neconșcută. Ne dedasem a țiené, ca mai toti românii s'au unitu la 1700 și relapsulu s'a facutu, numai după ce strabunii nostri au facutu trist'a esperință, ca prin uniune au scuturatu unu calaritoriu și au luat pre altulu; au scapatu de superintendentele calvinu și au apucatu sub iesuitu.“

Aici, d. M. constatédia, pôte fără sa șcie, unu adevăr mare, din „v. metropoli“. Desea dice, ca „strabunii nostri (se înțeleg cei ce trecera la unire) prin uniune au scuturatu unu calaritoriu cu altulu, pre superintendentele cu iesuitulu“, iera eu, in „v. metropoli“ p. 128, amu disu: „ca unitii prin unirea lor cu biseric'a papista și schimbară numai unu jugu cu altulu.“

Cumca cele coprinse in „v. metropoli“ la paginile citate, voru fi o invetiatură de totu nouă și până aci neconșcută, credu si eu. Numai nu aru trebui d. M. sa se mire de această, știindu bine, ca mai înainte, in tempurile întunerecului, despotismului ultramontanu, o carte ca „v. metropoli“ nici ca aru fi pututu vedé lumin'a. Pre atunci eră opritu a se spune adevărulu; iera astăzi, haru Domnului, traimu in alte tempuri, celu pucinu adevărulu la potemu scrie mai liberu.

Incătu pentru aceea, ca „mai toti românii (până acum lipsea mai ulu, și se dicea ca toti românii) s'au fi unitu la 1700, se provoca d. M.

totu la cele știute și cunoscute de toti, reproduc și in „v. metropoli“ la pag. 114 și 115: „ca actulu uniunei (după S. Clainu și Lagrianu) l'aru fi subscrisu 50—60 protopopi și 1500 de popi, — ca la sinodulu acest'a venisera și multime de laici (după Laurianu câte 3 deputati din fia-care satu*) — ca sinodulu acest'a fii celu mai mare alu românilor din Transilvania etc.“; iera in privința relapsului adeca a repasirii românilor dela uniune la ortodossimu, ce dice ca aru fi urmatu după an. 1744, se provoca totu la Clainu și la rescriptulu imperat. din 14 Oct 1746 nr. 331, prin care s'aru fi renduitu „Protectorii religiunei unite.“

Eu, in „v. metropoli“ la pag. 114—125, amu tractatu această materia in specialu, o amu desbatutu din firu in peru, și, cu provocare la mai multi scriitori, producendu mai multe documente și relevându diferite împregiurări momentose și decizătoare, amu aretatulu contrariulu dela asertiunile prementionate.

D. M., in locu sa fia resfrântu și probatu din contra, trece usoru și preste acestu capitolu, cum se aminti și mai susu, nefacendu alta reflexiune decât un'a la o citatiune dela Sincai, apoi la N. Bethlen, despre care dice, cum vediarămu, ca aru fi interesatu, pentru ca eră calvinu.

Citatiunea mentionată privescu „actulu uniunei“, despre care dice Sincai, ca in tressulu „nu sunt subscrisi metropolitulu Atanasie și protopopii cu

*) Bă după Laurianu, se unisera la acelu sinodu numai in diu'a dintăiu 200,000 familii! Numai, sa însemnănu bine, nu ni se documentédia până acum'a cu nimic'a atari aserțiuni de totu batătoare la ochi.

Ōmenii astfelu educati voru si mai adevărați creștini că noi, mai strinsu voru observă în viața lor principiile sante si umane ale religiei si ale moralului, voru si mai iubitori si mai ajutatori ai deapropelului lor, voru si mai recunoscatori pentru binefaceri; se voru alipi mai caldurosu la religionea lor, fara sa fia insa calbaziti de ur'a confessionale, si in tota privinta voru ave mai putine erori, superstitiuni si vitiuri; nu voru fi bantuiti intr'atât'a nici de cangren'a prea stricacioasa a indiferentismului; servilismulu inca si mai putineu lu voru cunoșce; voru sci mai usioru a se insufletii pentru totu ce e bunu, nobilu si sublimu; in cauzele privitoare la binele comunu mai arare-ori se voru lasa a se seduce de interesele egoistice si afecțiunile personale; nu voru invidia meritulu initiativei de altii, nu se voru nesu a impede ca reusirea si celoru mai salutarie lucruri singuru numai pentru ca realizarea acelor'a nu ei, ci altulu, ba pote chiaru unulu pre carele personalmente lu vrescu, a initiat'o, ci mai scutiti de asemenea slabiciuni pecatoase, vindecati de bol'a nepasarei, nesupusi nici acelei ambitiuni vane ca sa voiesca toti a fi numai conducatori, iera soldatu de rendu nimenea: voru tiene mai pre susu de tote binele de obace si candu va fi vorb'a de natiune si patria, voru sta mai gal'a de a le aperi barbaresce, de a conlucra zelosu pentru prosperarea si infflorirea acelor'a, si candu se va recere — voru aduce ori-ce sacrificie pre altariulu aceloru idoli sacri.

Pre langa aceste capetandu generatiunea juna prin o educatiune corespondentia inca si o crescere practica deplinu acomodata recerintieloru aceloru cariere ce si-au alesu, si obicnuindu-se la o laboriositate si competate si capetandu si o dezvoltare fizica mai vengioasa: tenerii asiă crescuti voru sci preti mai bine valorea timpului, voru si mai sergitori, mai muncitori, mai diliginti, mai competati, mai pastratori si in tota privinta mai deplinu pregatiti la sfera lor de lucrare, cu carea au a se cuprinde in viața, voru pute mai indelungatu si mai energiosu aduce la valore capacitate lor spirituale si fizice, si voru fi totu atatia membri solisitori si ai familiei si ai societatiei. — O atare generatiune aru fi apoi intr'adeveru o garantia sigura pentru unu venitoriu mai ferice insusi a patriei nostre comune si aru fi o basa solida pentru intarirea, infflorirea si conservarea si a natiunei nostre iubite.

Ti-amu fostu promisa mai in susu prea st. dle ca despre tem'a acest'a nu voi vorbi multu, si eata totusi nu amu pututu a nu mai spori vorb'a. Inse ce se facu? Căci de câte ori mi vine in minte obiectulu educatiunii, nici odata nu potu eugeta, nu potu vorbi si nu potu scrie destulu despre elu; si de ore-ce dela o acomodata educatiune a generatiunii noue depinde sörtea si infflorirea natiunii si a patriei, asiă din parte-mi amu firma convingere ca nici prea stim. d-vöstra cu prea on. d-tale colegi nu ne poteti atatu de adese-ori scrie

in foile d-vöstre despre acesta cestiune de viața, că acele scrieri se pota fi privite de superflue; ba chiaru nici candu, de o mia de ori ne-ati repetat, ca pre langa o educatiune rationale practica sa damu tenerimei si o crescere nationale patriotica, sa nu calbazimu si pre ei cu ur'a confessionale, si sa nu intrelasamu cu tote posibilele medilöce speciale a cultivă si nobilită animile lor, dicu, nici candu de o mia de ori ne-ati trage atentiunea la aceste, nici atunci nu s'aru poté spune cu dreptu cuventu, ca tempulu aru fi perdutu prin astfelu de iteratiuni dese; nu, asemenea lucruri nu ne poteti repetă destulu de adese-ori, de ore-ce (că sa nu amintescu si alte consecutii daunöse) mai periculosi potu deveni pentru natiune, patria si intrég'a societate nisce indiestrati cu sciintie, dara lipsiti de simtiementele nobile ale animei si integritatea de caracteru; cu atatu mai periculosi potu deveni acest'i'a, cu catu au spre serviciu la scopuri reutaciöse mai multu talentu.

Asemenea ömeni (intru a căroru peptu nu exista nici unu simtiu nobilu si inaintea căroru nu e destulu de santu nimic'a, că sa nu jertfiesca ambitiuniloru si afecțiuniloru personale, seu interese-loru lor egoistice) prea usioru s'aru face unelte örbe a macaru cui-va in contra patriei si usioru s'aru lasa a fi folositi de toporiste de secrete chiaru si spre taierea arborelui natiunii sele insasi. — Decatu sa crescemu din tinerimea nostra atari ömeni, cu multu mai putineu daunosu aru fi dora sa remana aceea de totu fara cultura scientifica mai inalta.

Dicu amaru ne-amu insielä in sperantiele nostre intru unu venitoriu mai frumosu, deca la educatiune amu trece cu vederea cele supr'a-atente. — In acestu casu tristu, numai unu Moise ne-aru mai poté dara mantui, care ne-aru conduce si pre noi pre toti intr'o pustia spre pribegire si nu s'aru mai inturna indereptu pana ce perindu noi cei vechi, aru succesce o generatiune juna viguroasa, plina de iubire cätra patria si natiune, insofletita pentru totu ce e sublimu si nobilu, si neinficiata de nepasarea, ur'a confessionale si de cele-lalte slabiciuni si erori ce bantuiu pre nu putieni din generatiunea premersa. — Numai catu e de temutu ca reintorcendu-se aru aflä mosiele lor parintiesci in mări straine si nu aru mai puté cuprinde ierasi vetrele lor strabane. — Nu sum inse pessimistu; speru ca ne vomu puté vindeca si fara aplicarea unui astfelu de medicamentu heroicu. — Bunulu Ddieu, care nu a lasatu sa piära nemulu romanescu de pre fati'a pamentului in decursulu de mai optu-spre-dieci secli viforosi, nu-si va retrage prepoterniculu ajutoriu divinü nici in viitoriu ei — precum avemu dejä mai multe semne bune — ne va indreptä că sa ne potemu salva de erorile si vitiurile nostre sa ne potemu cu poteri unite apucä la labörea regenerärei si inaintärei natiunei române, si implinindu-ne datoritiile nostre

— sa potemu pregati unu venitoriu mai frumosu si mai fericitu. — Deie Ddieu — că asiä sa fia!!!

Permiteti-mi prea pretiuite dle a mai reflectä in scurtu si la acelu pasagiulu laudatului comunicatu din nr. 6. 1873 alu „Telegrafulu Romanu“ unde se dice ca: „intrunirea inteligintiei române intr'unu congresu este unu postulatulu alu salutei nostre nationale“.

Eu recunosc acest'a. — Prea bine a-ti estrasu din mentionat'a epistola dela anul nou, cumca de exemplu si pentru restaurarea solidaritatiei cu unu congresu nationalu inca lu tienu de unu medilöcu de capetenie deca acelu va fi compusu asiä că sa se pota privi de o adevărata reprezentatiune a natiunii si va stä incätu se poté din ömeni de o stare independenta si de caracteru.

Necesitatea unui congresu amu recunoscutu si la ver'a anului 1872 in modest'a mea „opiniune separata“ carea amu predatu-o in conferinti'a romäna alb'a-iuliana. Bä de candu cu dorere m'amu convinsu ca conferintiele sabiene si alb'a-iuliane au lasatu natiunea nostra sfesiata in döve castre antagonice si amu vedutu prea daunösele urmări, ce a produsu acesta sfesiare nefericita — de atunci tienera unu congresu nationalu bine compusu o consideru inca si mai neamenabila necesarie.

Inse nu e taina ca adunarea unui atare congresu nu numai dela romäni depinde*); apoi si altmentrelea chiaru si dela congresu cu mai mare securitate vomu poté acceptä nisce rezultate imbucurătoare, candu (prin o impacatoria tienua a presei romäne, scrupulosu evitătoare dopa potentia de totu ce aru mai poté resuscita frecări si anemosități) voru fi mai molcomotie spiritele esarcerbate, si candu fara amestecări de personalități cu sânge rece, cu stricta obiectivitate voru fi dejä in foile nostre politice desbatute cestiunile deslegände de congresu si tote agendele acelu'a-si voru fi — asiä dicendu — pregatite inainte.

Inceputulu la acest'a este dejä facutu prin publicarea cunoscutului cu multa diligentia compusului elaboratu.

Aru fi de doritu că: foile nostre politice pre bas'a punctuatiuniloru amintite, seu macaru pre ce alta basa, se continuedie discussiunile asup'r'a agendelor congresului — cu obiectivitate si bun'a-vointia reciproca; că asiä apoi fiindu ideile mai bine lamurite si aduse in consonantia, candu se va tiene congresulu, cu mai buna pregatire se pota lucrä acea adunare nationale pentru salutea natiunei nostre si a patriei.

Discursulu

dñi deputatu nationalu Dem. Bonciu, rostitu in camera reprezentantiloru dietei unguresci, in sedinti'a din 26 Fauru n. a. c. la desbaterea generale

*) Bä numai dela ei. Red.

preotii de sub densii etc.“; la ce d. M. reflectedia, ca „s'a potutu aflä si altu exemplariu cu subscripțiuni. Si cumca s'a aflatu ne adevăresce S. Clainu, in Histori'a Dacoro. p. 170.“

Dara Sincai scrie lamuritu si respicatu acestea: „Pre härthi'a, dice, ce se tiene in archivulu episcopiei Fagarasiului, despre care s'a luat acesta scrisöre (actulu de unire), nu suntu subscrisi metropolitulu Atanasiu si protopopii cu preotii de sub densii, ci dintr'unu protocolu de sub acelu a-si Atanasiu se vede, ca pre tempulu acelu acesti'a au fostu protopopii preste atatia preoti cäti se insemma dupa densii, adeca: (urmédia numerulu protopopiloru cu numerulu preotiloru). Si asiä preste totu eräu protopopi 55, preoti 1582, cari aru fi trebuitu sa se subscrie, cu metropolitulu Atanasiu, si sa fia totu clerulu. Ce sci ca n'a fostu, ci numai a capeteniele s'au subscrisu.“)

Aici Sincai vorbesce categoricu; elu dice ca „scie“, se vede ca elu härthi'a respectiva a avutu-o in mäna, incätu nu mai incapa nici cea mai mica indoieä despre acestu adeveru. Tocm'a pentru aceea nu-mi lungescu nici eu vorb'a, ci indreptu pre lectori la „v. metropoliä“, că sa cetesca mai pre largu si sa se convinga.

Incätu pre istoriculu N. Bethlen, observäi cele de lipsa mai susu.

Mai reflectedia in fine d. M., ca nici Sincai

nici Bethlen nu aru fi dicendu ca „numai o parte si inca förte neinsemnata s'a unitu.“

Adevăratu, ca in modulu precitatu nici unulu din cei doi nu se exprima, dara pentru aceea ei totu-si o marturisescu amendo; căci, ce alt'a insemnédia marturisirea lui Sincai: „ca numai capeteniele s'au subscrisu“, decatu ca numai acei pucini adeca capeteniele primira uniunea? seu ce alt'a insemnédia marturisirea lui N. Bethlen, candu dice despre instalatiunea lui Atanasiu, ca acest'a a chiamatu la Belgradu o multime de preoti sub pedepsa de 50 fl., si ca multi (dintre preoti) mergeau plängendu, si unii diceau: „acum secera orzulu, dara dopa orzu voru secera si gräulu“ — decatu ca clerulu n'a primitu unirea, ci i s'a impusu numai cu puterea? seu ce alt'a voru fi insemnändu protestele cele multe ale episcopului Dositeiu din Maramuresiu impreuna cu sinodulu seu, Brasioveniloru, Bärseiloru, Fagarasiiloru, Balgradeniloru, Hatieganiloru, Hunedoreniloru etc. decatu ca aceste pärti considerabile ale Transilvaniei si Ungariei nu primira unirea? seu ce alt'a voru fi insemnändu cuvintele protopopului Nicolau Balomiri din Transilvania, carele pre la an. 1750 se duse la Petropolea si dete imperatesei Rusiloru Elisabet'a unu memorialu, pentru „milostiv'a protectiune a aderatiloru creștini si a ginteii valache din Transilvania“, cari credinciosi suferesce sa accepte uniunea cu biseric'a romana etc. s. a. s. a. ce voru fi insemnändu aceste töle, si altele asemenea acestor'a,

alt'a decatu, ca numai o parte si inca förte neinsemnata s'a unitu?“

Acest'a este critic'a dñi I. M. Moldovanu. Si din aceste döve, adeca „Critica“ si „Contr'a-critica“, crediendu, ca on. lectori prea lesne si voru poté formä o convicțiune deplina despre adeverulu lucrului, mi incheiu si eu contr'a-critica mea acest'a pre langa ascurarea, ca nu amu avutu alta nesuintia mai sacra inaintea ochiloru, decatu a contribui si aici dopa potentia spre clarificarea adeverulu.*).

Sabitu, in Ianuariu 1873.

Nicolau Pope'a.

*) Cu bucuria si cu multa placere amu impartasitu acesta contra-critica prin colönele acestei foi publicului nostru cetitoriu. Suntemu de cea mai firma convingere ca cetitoriloru li s'a datu ocaziunea nu numai a ceti o contra-critica, dara totu deodata a capetä o idea adeverata despre adeveratulu pretiu a patriei acesti'a din istoria nostra nationale ce o formäza biseric'a nostra si institutiunile ei, precum si evenemintele istorice din biseric'a nostra nationale.

Aseritulu acest'a alu nostru lu dovedesce intrég'a „vechi'a metropoliä“ si „contra-critica“ cu deosebire inse lu dovedesce partea aceea a istoriei nationale carea privesce continuitatea cea vechia si istorica a indigenității nostre in patria nostra strabana de carea se silescu sträini sa ne argumenteze ca suntemu privati. — Fiindu ca intrég'a contra-critica se retiparesce in brosiuri cu tipariu frumosu in tipografi'a nostra archidiecezana (50 cr. brosiur'a), credemu ca implinimu o dubla datoriä recomandändu-o tuturor romäniloru binesimțitori. Red.

*) Cronica lui G. Sincai la an. 1700.

asupra bugetului ministerului de cultu și de instrucțiune.

On. camera! Când bugetul de stat s'a desbatut în generalitate, mai de multe ori am audiat amintindu-se că, cauză stărei noastre financiare de astăzi, resp. a edificiului ce se arată, sunt multe investiții utile și fructificatoare. Marturisesc, on. camera, că dacă aceste multe investiții le-ai vedea în bugetul acestui resortu ministeriale, în mare s'eu cel puțin într-o asemenea parte, de felu nu ai afla insuficiența de ingrijiri starea noastră financiară; din contra ai vedea asigurată pre viitoru instrucțiunea poporului, și prin această ai vedea pusă o firmă basă pentru viitoru noastră învățare publică, și — pre ce trebuie să punem mai multu pondu, pentru dezvoltarea conștiinței de datorie cetățenească, în inimă fii cărui fiu al acestei patrie. Pentru că, de-si st. d. deputat Al. Molnár, în discursul său de alaltă-ieri a afirmat cumca nu numai bani lipsesc pentru creșterea poporului, ci și alta ce, adică lucru, puteri și dispoziții energice — trebuie să observu, că totuși banii sunt factorii principali, căci fără bani nici nu se poate lucra și nici dispoziții energice nu se pot face.

Eu cred on. camera, că până când nu vom cultiva terenul instrucțiunii și creșterii publice, până nu vom generaliza cultură acestei terene, și pre câtu timp vom împartasi la avantajele publice numai o naționalitate, pre cont'a celorlalte; desclintu până când în atitudinea confesionalității vom vedea o iconă inspirată, cu unu cuvântu, până când nu vom pune temelii pre creșterea și cultură tuturor popoarelor din țară, și până când nu ni vom deschide ochii, că sa ne convingem, că atitudinea confesionalității nu este de felu periculoasă statului: până atunci această creștere generală a poporului eu nu o voi ține asigurată, și până atunci vom putea cârpi starea noastră financiară de astăzi pre mâne, s'eu prin împrumut s'eu prin urcarea unei s'eu alte dări, dară — după mine, radicalmente nu-i vom putea ajuta, și sublimă sentința a ministrului de finanțe „sa dăm statului ce e a statului“, va rămâne o pia dorință. Pentru că, ținem neposibile crearea unei legi, prin care sa se asigure acestu sublimu scopu, pentru că aceea poate aduce numai conștiința de datorie ce are să se dezvolte în inimă fii cărui cetățean; dară atare conștiința se poate dezvoltă numai prin creștere și cultură.

On. camera! Eu, condus de convicțiunea mea, dechiaru din capul locului că, nu numai acceptu bugetul de basă pentru desbaterea speciale, nu numai votu singuratecele rubrici, ci spunu fără nici o rezervă, că ai votă și mai multu: de-si — cu privinția la întrebuintarea sumelor preliminate, amu a face unele reflecțiuni, pre cari inse le voi desfășura mai apoi.

On. camera! Cu privinția la reviziunea legii pentru instrucțiunea publică s'au disu foarte multe, dară s'au disu — nu din acelu punctu de vedere, din care eu amu sa vorbesc, și acestă este punctu de vedere al naționalităților și confesionalităților. Știu on. camera, că amintirea acestui punctu de vedere în această camera este ceva-si nepopularu, că sa nu dău odiosu; sunt inse detorinție, pre cari omul trebuie să le implinască în ori și cari împrejurări, și eu această detorinția în acestu casu trebuie să o implinescu cu atât mai vertos, pentru că spre această me deobliga nu numai convicțiunea mea, ci și poftă mandantilor mei. Eu cred adică că detorinția mea de reprezentante aduce cu sine, că plecarea și dorința ce amu observat la o parte a poporului, sa le spunu onor. camera, și credu că mai bine 'mi implinescu detorinția prin interpretarea decât prin retacerea simțimentelor poporului. Și eu punu mare pondu pre reviziunea legii pentru instrucțiunea publică, și recunosc necesitatea ei, pentru că sa se spargă în fine paretele ce desparte școlile comunale de cele confesionale. Căci în ultimă analiză, scopul ambelor este creșterea poporului. Dacă vrem deci să promovăm această creștere, apoi nu este raționalu că sa facem dispoziții prin cari acesti doi factori sa despartu și se instrăina unu de altu, ci din contra, se cavine că sa-i împreunăm. Cum stăm astăzi cu școlile confesionale, — aceea scim din reportul d-lui ministru, subternut dietei. De altminte, în teoria principiulu școlilor comunali e corect, în teoria și aceea e corect, că știința sa nu aiba nimic comunu cu religionea. În patriă noastră inse, unde sunt mai multe religii și na-

ționalități această teorie — după mine, nu se poate practica, s'eu deca în parte se poate, ea totuși nu va promovă de felu creșterea poporului. Căci în patriă noastră cea mai mare parte a confesionalilor, nu se va putea emancipa de acea seculară preocupare, după carea între religione și instrucțiune există o legatură strinsă. Dacă luăm deci în considerațiune referințele patriei noastre, vedem că la noi amintită teoria numai cu sacrificarea creșterii și culturi generale se poate aplica.

Să vedem deci, în ce proporțiune stau propriamente școlile confesionale față de cele comunale. Din reportul ministerialu rezultă că, în 1871 au fost 751 de școli comunale și 13,545 confesionale. Numerulu școlilor comunali deci este abia 6 procente din numerulu totalu al școlilor din Ungaria. Din această urmă, că numai 6% se împartășesc la ajutorulu de stat, și la acea inspecțiune a statulu ce dispune legea pentru școlile populare. Și cumca este așa, se vede și din acea parte a reportulu, care ni specifică ajutoriile de stat, acordate școlilor. Pentru ajutorarea celor 108 de școli com. s'au întrebuintat 163,221 fl. pre cându ajutorarea invetitorilor dela toate școlile confesionale s'au întrebuintat totu în acelu an 19,780 fl.

On. camera! Cumca pre lângă ajutorare că această școlile populare nu pot prospera, aceea nu este de lipsa sa o mai spunu. Dară poate că va dice cineva, că propriamente nici nu se cavine a ajuta școlile confesionale, de ore-ce prin ajutorarea lor din partea statulu s'au vatemă autonomia confesionalităților. Eu nu pot fi cu totulu de această parere, pentru că autonomia confesionalităților numai atunci s'au vatemă, dacă statulu întru toate ar dispune de aceste școli; dacă statulu ar denumi pre invetitori și dacă din aceste școli s'au intenționa să se scoate datele religioase și limbă maternă a respectivilor. Nu se vatemă inse de felu autonomia dacă statulu ajută școlile confesionale, pre cari respectivele confesionalități nu le pot susține ele inse-si cu propriile lor puteri. De asemenea nu se vatemă autonomia, dacă guvernulu ar face dispoziții ca autoritățile politice în sferă lor de activitate sa spriginască școlile confesionale pentru că scim, cumca autoritățile confesionale n'au putere executivă.

Să contemplăm această chestiune după esperința vietii practice. Cum stăm cu școlile confesionale? Cu vai și amar. Ele sunt lasate cu totulu pre sine, fără că statulu s'eu municipiele sa le spriginască în care-va privinția, fără că puterea executivă sa li întindă mâna de ajutoru pentru prosperarea lor. În daru autoritățile confesionale emit ordinatiuni și fac dispoziții pentru repararea școlilor, suplinirea defectelor, și pentru scoterea lefelor invetitoare, căci ele n'au puterea de a face că aceste sa se execute, iera autoritățile politice în locu de ajutoru, li răspund că: ele n'au nimic de a face cu școlile conf. Dară nu ca nu li se da ajutoru, ci municipiele li punu pedecă chiaru! Au dora nu este aceea pedecă, cându din bugetul comunităților se șterge preliminarulu factu pentru școlă? Apoi — repetesc, autoritățile confesionale nu sunt astu-felu organizate, pentru că ele inse se potă arunca și scoate dările necesare. Și în această privinția mi iau voia a me provocă la unu pasagiu din discursul de alaltă-ieri al stimatulu d. deputat Ant. Csengery. Dăa a disu adică, cumca detorinția de a crește copii în primă linie este a parintilor după această inse a bisericii și a comunei. Trebuie deci să impunem lor detorinția de a lua în bugetul lor și bugetul școlii, că și ori care alta cauză administrativă, răspândirea lumii spirituale în tocmă că și iluminarea strădelor.

Să-mi permită on. camera a îndreptă la acestu locu o întrebare către ea inse-si și către d. ministru, întrebarea că: consențu ore cu parerea st. d. deputat? Dacă — dă, atunci marturisesc că nu pricepu, cum poate să se întemple ca în — totă țară așa dicu comitatele să nu permită luarea cheltuielilor școlari în bugetele comunale, din cauza că școlile sunt de caracteru confesionalu? Apoi această opreă este de mare daună; pentru că prin dări nouă și diferite de cele publice comunei se instrăina poporul de scopul acestor dări adică de creșterea religioasă; dară această eu credu că nu poate să fie întru interesul statulu; căci este unu vechiu adevăru, că religionea este fundamentulu societății omenesci.

Asă suntemu, on. camera, și cu chestiunea invetamentulu obligatoriu. Antistii comunali, pretorii și în multe casuri nici inspectorii de școli nu punu multu pondu pre invetamentulu obligatoriu, în școlile confesionale; iera autoritățile confesionale, precum de repetite ori observai, neavendu putere executivă, potu dice că, școlile conf. sunt lasate în mână lui Dumnezeu s'eu cu alte cuvinte, ele depind dela bună-voința și zelulu notariulu și judelei comunale, precum vedem această pre fii-care di din esperința.

On. camera! Aici vorbesc cu deosebire de acele comune, în cari toti locuitorii sunt de o confesiune. Și totu-si, în acestea nu prosperă școlile conf. deca nu le caută și spriginesc antistii comunale. Ce se dicu apoi despre acele în cari locuitorii sunt de diferite confesiuni? Aci, trebuie să me provocu la §-lu 25 din art. de lege 38 1868, care dice că: „acolo, unde comună sa până acum — fără diferenția de confesiune — a susținut școlile, se lasă în liberă voie, a continua usulu de până acum.“ Ce urmă din această dispozițiune permisivă a legilor? Astu-felu ca celu ce rămân confesionali, se suprimă totalmente. Dreptu dovă, me provocu la unu casu concretu. S'a întemplat de tocmă în Aradu, nainte intrării în viața a legii pentru instrucțiunea publică, toate școlile s'au susținut din averea și venitul comunu al orașulu. După introducerea legii școlile s'au decretat de comunale; locuitorii de confesiunea gr. or. inse n'au vrut să-si facă școlile comunale. Consecința a fostu aceea, că 3/4 din locuitorii orașulu consumă totu venitul comunu al orașulu, pentru școlile lor, iera 1/4 parte nu se bucură de nici unu venit de-si sunt compossori cu cele 3/4 pre averea orașulu; consecința este aceea, că pre cându orașulu pre sēmă școlilor gr. or. preste totu a acordat 3000 fl. pentru școlile comunale sunt 28000 fl. prelimate din averea comună a orașulu! Și această pentru aceea, pentru că românii gr. or. n'au vrut să-si striforme școlile în comunale, din cauza că nu-si vedu asigurată limbă mamei și datele lor religioase. Pre naturalu, după ce intră adevăru, este unu mare defectu alu legii concerninte că pentru casulu cându școlile confesionale se prefac în comunale, nu se da nici căta garanția, cumca în ele se vor susține ușurile religioase și limbă locuitorilor și ca la aceea se vor aplica invetitori de naționalitatea concerninte. Căci dacă legea ar fi prevedută această, de-si nu toate, dară cele mai multe școli ar fi astăzi comunale. (Va urmă.)

Concursu.

Pentru ocuparea vacantei parohii gr. or. Miko-Ufalu și filiă Békésd constatată din 242 familii, în protopresbiteratul Heghigului — se escrie prin această concursu până în 4 Aprilu a. e.

Emolumentele sunt:

1. Dela 213 familii câte o ferdela cucurușu s'eu seacă, și câte o ferdela ovăsu.
2. Dela 21 familii câte o ferdela cucurușu.
3. Dela 8 familii câte 20 xr.
4. Stola dela deosebitele funcțiuni preotiesci.
5. Casa parochială, grajd și siura.
6. Usufructuarea cimiteriulu și
7. Usufructuarea unui agri în marime de șase ferdele.

Acastă parochia s'a aflat de comisiunea ambulantă ca are unu venit anual de 450 fl. v. a.

Doritorii de a ocupa această parochia de cl. a III-a sunt invitați a-si tramite concursu instruat în intielesul Statutulu organicu până la terminulu de mai sus la subscribulu, recerendu-li-se totuodată că sa cunoască binisioru limbă magairă și în diu'a de alegere sa se presentie poporului în biserică.

În contielegere cu comitetulu parochiale
Előpatak în 4 Martiu 1873.

Ioann M o g 'a
Adm. prot.

Oleu de Matrice

s'eu în contră matricei (recelei).

Subscribulu aduce la cunoștință O. P., cumca oleulu amintit avendu până acum a succulu celu mai eminentu, și ne mai audiu, fia matricea (racială) câtu de învechită, efectulu e sigur; una sticlă de 1 lotu din preună cu instrucțiunea costă 1 fl. v. a. comandez se facu la subscribulu în Blasiu.

B. Fülep.